

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
GRUPA UKRZYŻOWANIA
NA ELEWACJI KOŚCIOŁA EWANGELICKIEGO
P.W. ŻŁÓBKA PANA JEZUSA W WSCHOWIE

mgr Marcin Pechacz

dyplomowany konserwator dzieł sztuki dyplom UMK nr 1400/107331/2007

Wschowa 2024

Wprowadzenie i opis.

Przedstawienie rzeźbiarskie Grupy Ukrzyżowania usytuowane jest na wschodniej elewacji kościoła ewangelickiego pw. Żłóbka Pana Jezusa w Wschowie, w podstawie szczytu. Kościół wpisany do rejestru zabytków pod nr 271, decyzją z dnia 27.09.1951r. Rzeźby o formach pełnych i półpełnych wykonano w technice narzutu w kamieniu sztucznym z miejscowym zakotwieniem do podłoża kotwami żelaznymi, zatopionymi w ich strukturze. Gwoździe przybite do krzyża wykonano jako prawdziwe, kute, żelazne gwoździe.

Na przedstawienie w typowym ujęciu ikonograficznym składa się usytuowana centralnie, pełnoplastyczna postać Chrystusa na krzyżu, posadowionym na płaskorzeźbionym wzgórzu oraz niemal pełnoplastyczne postacie Marii i Jana Ewangelisty. Żywo drapowane szaty postaci pozostają w kontraście z całkowicie płaskim, pustym tłem. Przedstawienie zamknięte jest w polu zwieńczonym trzema pełno-łukowymi arkadami, z których centralna jest nieznacznie szersza i wyższa.

Powierzchnie tła, jak i postaci noszą ślady monochromatycznej warstwy malarskiej w piaskowej barwie, wymagającej badań w celu ustalenia jej przynależności do pierwotnej warstwy chronologicznej, lub określenia sposobu oryginalnego wykończenia malarskiego.

Stan zachowania i przyczyny zniszczeń.

Stan zachowania przedstawienia rzeźbiarskiego należy ocenić jako zły, z zagrożeniem całkowitą destrukcją. Fragmenty rzeźb uległy już odspojeniu i zniszczeniu, czego przykładem jest najbardziej zauważalny brak głowy Jana Ewangelisty. obecnej jeszcze w 2015r. Przedstawienia każdej z postaci posiadają pęknięcia i odspojenia od stanowiącego podłoża tła. Widoczne są minione naprawy z użyciem zapraw cementowych, którymi cienkowie warstwowo pokryto powierzchnię a lokalnie wykonano uzupełnienia ubytków (dość nieudolnie; m.in. dłonie postaci, fragmenty szat), w górnej części widoczne jest pasowe odtworzenie tła i fragmentów krzyża. Warstwa cementowej zacierki zmieniła fakturę powierzchni, z pierwotnie gładkiej na ziarnistą, chropowatą. Zatarciu uległy pokryte nią rysy twarzy postaci i inne detale rzeźbiarskie. Spękana wierzchnia warstwa rzeźb i wtórne wybrzuszenia powierzchni zdradzają destrukcję strukturalną rdzenia, elementy kotwień są przekorodowane, podobnie głęboko skorodowane są gwoździe.

Przyczyną destrukcji jest działanie wody opadowej wnikającej w materiał i okresowe cykle zamarzania i rozmarzania rozsadzające strukturę zapraw. Wykonane w przeszłości zacierki cementowe dodatkowo zintensyfikowały procesy niszczące poprzez uszczelnienie powierzchni z zamknięciem wilgoci pod nią, nie zapobiegając wnikaniu wody przez szczeliny i pęknięcia a utrudniając wysychanie.

Cele i założenia prac konserwatorskich.

Planowane działania, prace konserwatorskie i restauratorskie mają na celu zachowanie obiektu, będącego obecnie w krytycznym stanie technicznym, usunięcie wtórnych ingerencji z użyciem zapraw cementowych, będących jedną z przyczyn zniszczeń. Celem prac jest przywrócenie pierwotnej formy estetycznej obiektu przez wykonanie rekonstrukcji rzeźbiarskich zniszczonych partii przedstawienia. Planowane prace mają zabezpieczyć zachowaną materię zabytku przed dalszym, intensywnym niszczeniem i skonsolidować osłabione partie.

Program prac konserwatorskich.

1. Dokumentacja fotograficzna przed rozpoczęciem prac.
2. Oczyszczenie sprężonym powietrzem z luźnego materiału zalegającego w szczelinach pęknięć.
3. Wykonanie podklejeń istniejących odspojień za pomocą zastrzyków iniekcyjnych z zapraw o niskim skurczu wiązania, opartych na wapnie dyspergowanym. (np. PLM lub Ledan TC1 Plus a w przypadku większych przestrzeni np. Sievert NHLV-g lub innych, równoważnych o podobnych parametrach).
4. Usunięcie wtórnych tynków, zacierek i uzupełnień wykonanych w zaprawie cementowej, z zachowaniem warstw historycznych. Konieczne jest wykonanie zabiegu z dużą ostrożnością, nie naruszając wypraw oryginału. W przypadku uzupełnień tła należy zachować ostrożność i zaniechać pełnego usuwania wtórnego tynku, jeśli stwarzałoby to zagrożenie dla obiektu. Zabieg należy wykonać ręcznie z użyciem narzędzi konserwatorskich.

5. Pobranie próbek i wykonanie badań:
 - zapraw do badania składu (badania petrograficzne) oraz do badań ilościowych i jakościowych zawartości soli rozpuszczalnych w wodzie,
 - warstw malarskich w celu określenia technologii, materiału (pigmenty, spoiwa) i kolorystyki pierwotnego opracowania grupy rzeźbiarskiej.
6. Wstępna dezynfekcja obiektu, zapobiegająca roznoszeniu mikroflory podczas dalszych prac. Proponuje się wykonanie dezynfekcji preparatem o szerokim spektrum działania, nie powodującym przebarwień (np. Biotin T lub równoważnym).
7. Podklejenie pozostałych stwierdzonych rys i spęcherzeń ujawnionych po oczyszczeniu powierzchni z nawarstwień, zaprawą iniekcyjną o niskim skurczu wiązania, opartą na spoiwie wapiennym, przeznaczoną do obiektów zabytkowych (np. firmy Kremmer: Ledan TB1, Ledan TC1 plus lub równoważna). W przypadku cienkich odspojeń o utrudnionej penetracji proponuje się wprowadzenie dyspersji wodnej żywicy akrylowej (np. Primal AC 33 lub równoważnej) możliwe jest zastosowanie z domieszką wypełniacza – kredy.
8. W przypadku stwierdzenia, na podstawie badań pobranych próbek, zasolenia w stopniu mogącym mieć negatywny wpływ na kondycję obiektu wykonanie zabiegów odsalania metodą do rozszerzonego środowiska z zastosowaniem okładów z pulpy celulozowej, można stosować okład z domieszką bentonitu dla zwiększenia jego pojemności.
9. W oparciu o już wykonane rozpoznanie spoiw oryginalnej malatury wykonanie prób doczyszczania z nawarstwień i ewentualnych wtórnych przemalowań, proponuje się czyszczenie z fizyko-dynamiczne z zastosowaniem sprężonej pary wodnej oraz mechaniczne za pomocą sztyftów z włókna szklanego, lokalnie mikropiaskarki.
10. Pełne oczyszczenie oryginalnej powierzchni w sposób dla niej bezpieczny, usunięcie wtórnych nawarstwień metodą przyjętą na podstawie wykonanych prób.
11. Wykonanie nowych kotwień rzeźb do podłoża poprzez wklejenie prętów helikoidalnych ze stali nierdzewnej w wykonanych w tym celu nawiertach. Kotwienia należy osadzić na zaprawie systemowej lub wapienno-cementowej nie obciążonej solami budowlanymi (opartej na wapnie dołowanym i cemencie białym marki 52).
12. Wykonanie uzupełnień i rekonstrukcji rzeźbiarskich w kamieniu sztucznym. Wstępnie zakłada się zastosowanie zaprawy wapiennej lub wapienno-trasowej o drobnym ziarnie kruszywa kwarcowego, w przypadku rdzenia kruszywo o zróżnicowanym, w tym grubym

- ziarnie. Zaprawę do uzupełnień należy dobrać na podstawie rozpoznania petrograficznego oryginału.
13. Wzmocnienie strukturalne oryginału poprzez nasączenie go preparatem na bazie estrów kwasu krzemowego, zalecane zastosowanie układu nadającego pewien stopień elastyczności (na przykład firmy Remmers, KSE 100 i KSE 300E lub równoważne). Warstwę kamienia sztucznego należy przesyć preparatem w całości, wraz z rdzeniem.
 14. Wykonanie rekonstrukcji pierwotnej warstwy malarskiej jeśli taka zostanie rozpoznana w badaniu lub scalenia kolorystycznego w technice laserunkowej. Warstwę malarską należy wykonać laserunkowymi farbami krzemianowymi. Farba przeznaczona do uzupełnień i rekonstrukcji musi mieć zbliżone właściwości wizualne do oryginału i zawierać pigmenty odporne na działanie środowiska zasadowego i promieni UV, oraz zapewniać wysoką paroprzepuszczalność tworzonej powłoki.
 15. Zabezpieczenie powierzchni przed rozwojem i wegetacją biologiczną organizmów stwarzających zagrożenie dla obiektu, substancją biobójczą (na przykład Biotin R lub równoważną) naniesioną przez natrysk.
 16. Wykonanie dokumentacji powykonawczej z przeprowadzonych badań i prac.